

STUDIA WILANOWSKIE

XXIV

WARSZAWA 2017

MUZEUM PALACU
Króla Jana III
W WILANOWIE

W dniach 18–19 maja 2017 roku odbyła się w Warszawie konferencja „Sztuka nowożytna wobec tradycji i nowoczesności”, zorganizowana wspólnie przez Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie i Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk. Każda z instytucji była gospodarzem jednego dnia obrad. Wydarzenie pomyślane było jako okazja do integracji środowiska doktorantów i młodych pracowników naukowych różnych polskich ośrodków oraz prezentacji panoramy prowadzonych przez nich badań historyczno-artystycznych. Zdając sobie sprawę, jak ważna jest wymiana doświadczeń naukowych i utrzymywanie kontaktów między badaczami zajmującymi się podobnymi zagadnieniami, organizatorzy mają nadzieję, że konferencja młodych nowożytników stanie się wydarzeniem cyklicznym.

Oba dni obrad otwierały wykłady zaproszonych profesorów. W Wilanowie, po słowach wstępnych Elżbiety Grygiel i Pawła Jaskanisa, Dyrektora Muzeum, głos zabrał Piotr Krasny, który opowiedział o misji, jaką mają do spełnienia badacze sztuki dawnej. Na przykładzie dekorowanej ludzkimi kośćmi „Kaplicy Czaszek” w Kutnej Horze ukazał, jak opisywanie historii może być przekazywaniem współczesnym odbiorcom tradycji, która wydaje się już niejasna, a nawet dziwaczna. Dzięki analizie historyczno-artystycznej – porównaniu kaplicy z innymi tego rodzaju zabytkami z terenów Austrii i Italii oraz odniesieniu do współczesnej im ikonografii eschatologicznej – jesteśmy w stanie lepiej zrozumieć, czym kaplica ta była dla jej twórców i pierwszych odbiorców. W czasach intensywnie propagowanej katolickiej doktryny eschatologicznej kaplice czaszek miały skłaniać wiernych do gorliwej modlitwy za tak zwane dusze czyścicowe, były więc dowodem szczególnego szacunku i troski o zmarłych.

Pierwsza sesja wystąpień doktorantów poświęcona była architekturze nowożytnej z terenów dzisiejszej Polski. Referat Aleksandra Stankiewicza z Uniwersytetu Jagiellońskiego był prezentacją źródeł do rekonstrukcji pierwotnego kształtu kaplic różańcowej i św. Jacka przy dawnym klasztorze dominikanów w Poznaniu. Wyniki wnikliwych badań terenowych oraz kwerendy archiwalnej dotyczącej twórczości Valentina von Saebischa zaprezentował Marek Świdrak, również z UJ. Natomiast Witold Miedziak (UAM) przedstawił interpretację zastosowań form gotyckich w architekturze nowożytnej powstającej na terenie Wielkopolski. Dzięki obecności innych badaczy sztuki nowożytnej, zwłaszcza prof. Barbary Arciszewskiej i Aleksandry Lipińskiej, prezentacje te stały się przedmiotem rzeczowej dyskusji.

Kolejne trzy referaty dotyczyły różnych aspektów myślenia i pisania o zabytkach przeszłości w kontekście dyskursu narodowego. W bardzo ciekawym wystąpieniu Dorota Molińska (UAM) zinterpretowała wkład Atanazego Raczyńskiego, kolekcjonera i mecenasa, w nauko-

KOMUNIKAT

KONFERENCJA MŁODYCH NOWOŻYTNIKÓW W WILANOWIE. SPRAWOZDANIE

Zuzanna Flisowska

wą refleksję nad sztuką nowożytnej Portugalii. O tym, jak złożona sytuacja polityczna i społeczna wpływa na konstruowanie historii terenów pogranicza, opowiedziała na przykładzie Spiszu Maria Kazimiera Staniszevska (UJ). Katarzyna Węglińska z Instytutu Sztuki PAN pokazała natomiast różne strategie współczesnych adaptacji nowożytnych rezydencji dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Prelegentki ostatniej sesji tego dnia skupiły się na problemie recepcji sztuki nowożytnej – w bardzo różnych epokach i kontekstach. Dr Barbara Hryszko z Akademii Ignatianum przedstawiła dyskusję siedemnastowiecznych paryskich malarzy akademickich, którzy krytykowali bądź chwalili dzieła dawnych mistrzów. Zróznicowanie tych opinii wskazuje na kształtującą się dopiero doktrynę artystyczną, co podkreślił w dyskusji również prof. Krasny, który wskazał na możliwe inspiracje teoretyczne ważne dla Francuzów: traktaty Molanusa i Giovanniego Paola Lomazza. Również ambiwalentnej oceny sztuki dawnej, tym razem w rodzącej się historiografii początku XX wieku, dotyczył kolejny referat. Marta Gołąbek, doktorantka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego pracująca w Muzeum w Wilanowie, przedstawiła pisma Kazimierza Chłędowskiego poświęcone Gian Lorenzo Berninemu, w których pisarz waha się między uwielbieniem mistrza a krytyką form barokowych. Katarzyna Mazur, również z KUL, wprowadziła z kolei do obrad problem metodologiczny. Inspirując się preposteroryjną historią obrazów Mieke Bal, poddała interpretacji wybrane arcydzieła nowożytnego malarstwa niderlandzkiego oglądane przez pryzmat współczesnych obrazów Jerzego Tyburskiego.

Drugiego dnia konferencji w siedzibie IS PAN uczestników przywitały prof. Danuta Kuźnicka, zastępca Dyrektora Instytutu, oraz prof. Katarzyna Mikocka-Rachubowa. Obrady zainaugurowała prof. Aleksandra Lipińska z inspirującym wykładem o nowym trendzie badań nad mobilnością artystów. Mimo że kwestia migracji ludzi i dzieł sztuki od początku stanowiła ważny przedmiot badań historyków sztuki, w dzisiejszej refleksji naukowej poddana zostaje nowej interpretacji. Wciąż na nowo przewartościowywana jest terminologia opisująca artystyczne migracje, a do zrozumienia ich natury używa się cyfrowych baz danych. Prof. Lipińska przedstawiła kilka międzynarodowych programów, które zbierają dane dotyczące mobilności nowożytnych artystów. Na przykładzie tego „zwrotu migracyjnego” dobrze widać także, jak dyskurs polityczno-społeczny i bieżące wydarzenia wpływają na sposób myślenia o historii i jej interpretacji.

Pierwsza sesja zbierała referaty dotyczące statusu nowożytnych artystów działających na terenach dzisiejszej Polski oraz ich praktyk warsztatowych: Dr Piotr Lasek i Olga Maria Hajduk (IS PAN) przedstawili najnowsze źródłowe badania dotyczące polskiej kariery Giovanniego Battisty Quadra i Santi Gucciego. Marek Kwaśny z Uniwersytetu Wrocławskiego na podstawie archiwalnych kwe-

rend wyliczył zarobki Johanna Jacoba Eybelwiesera, oceniając jego pozycję wśród innych współczesnych mu malarzy działających we Wrocławiu. Za to rzeźbiarską praktykę warsztatową rodziny Klahrów omówił Jacek Gernat (UAM), zestawiając liczne przykłady prac przygotowawczych i gotowych realizacji. Paulina Kluz (IS PAN) podjęła kwestię statusu artystycznego warsztatów funkcjonujących poza ośrodkami miejskimi. Przedstawiając karierę rzeźbiarską Piotra Korneckiego, wykazała, że jego podkrakowski warsztat miał dostęp do tych samych możliwości i wzorów, co pracownie miejskie, a decyzja o osiedleniu się w małej rodzinnej miejscowości mogła być celną strategią biznesową.

W kolejnej sesji prelegenci skupili się na problemie fundatora i jego wpływu na wymowę dzieła sztuki. Aleksandra Adamczyk (UWr i Hamburg Universität) na wybranych przykładach epitafiów z terenów Śląska zinterpretowała podobieństwa i rozbieżności w strategiach prezentacji członków swoich rodzin przez duchownych ewangelickich i katolickich. O fundacjach Józefa Wandalina Mniszcha opowiedziała Alina Barczyk z Uniwersytetu Łódzkiego. Konrad Niemira (Uniwersytet Warszawski i École Normale Supérieure w Paryżu) w bardzo przekonujący sposób wykazał, jak badacze Arkadii Heleny Radziwiłłowej, ignorując początkową fazę powstania parku oraz polityczne zabiegi magnatki, podporządkowali interpretacje jej działań wizji kapryśnej kobiety uciekającej przed światem i kodującej w założeniu tajemnicze wolnomularskie treści.

Ostatnia sesja zebrała referaty dotyczące innych dziedzin sztuki: rzeźmiśla artystycznego i grafiki. Agata Felczyńska (IS PAN) zaprezentowała panoramę problemów badawczych związanych z krakowskim nowożytnym ludwisarstwem – tematem dotychczas nieopracowanym w systematyczny sposób. Piotr Józef Janowski z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II wygłosił referat dotyczący przedstawień zwierzęcych we flamandzkich tapiseriach z kolekcji Zygmunta Augusta, omawiając kontekst ich powstania i metodologię badań. Natomiast tematem wystąpienia dr Izabeli Przepałkowskiej z Gabinetu Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie był zespół portretów wybitnych Polaków z kolekcji graficznej Stanisława Augusta – w sposobie charakterystyki postaci zakorzeniony jeszcze w barokowej narracji o cnotach i świętobliwości. W tej ostatniej sesji miała przyjemność wystąpić również autorka tej relacji, prezentując cykl rycin Theodoora Gallego zaprojektowany jako ilustracje książki niderlandzkiego jezuity Jana Davida.

Konferencja wpisała się w szereg naukowych inicjatyw podejmowanych wspólnie przez Instytut Sztuki i Muzeum w Wilanowie. Wydaje się, że ten bardzo potrzebny projekt integrujący środowisko młodych badaczy zakończył się powodzeniem: prelegenci z różnych ośrodków zaprezentowali zróżnicowaną tematykę badań,

il. 84

Plakat – zaproszenie na konferencję, proj. Wojciech Staniewski, „STUDIO 2x2”

a podczas długich dyskusji, które kończyły każdą sesję, wymieniali się uwagami i spostrzeżeniami. Obecność doświadczonych badaczy, w większości związanych z Polską Akademią Nauk, dała jednocześnie młodym historykom okazję do wysłuchania rad i wskazówek do dalszej pracy.

SUMMARY

The conference of young historians of the early modern period at Wilanów: Report

On 18 May 2017, young art historians from diverse research institutions in Poland gathered in Warsaw for a two-days conference. The event has been organised and was hosted by the Museum of King Jan III's Palace at Wilanów and the Polish Academy of Sciences, Institute of Art. With the keynote speeches by Prof. Aleksandra Lipińska and Prof. Piotr Krasny and twenty papers by PhD candidates and young scholars, the conference was a rich presentation of early-modern art research. Both organising parties intend to repeat the conference of young scholars in forthcoming years.

Keywords: conference, Polish Academy of Sciences, methodology, Baroque, architecture, sculpture, reception, interpretation, Silesia, confessionalisation

nym Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, lipiec 2017, fot. Łukasz Przybylak.

Cenne dary i zakupy do zbiorów starodruków – kolekcja biblioteki Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie

Iwona Ochocka

s. 310 (il. 83) Strona tytułowa *Theatri Cometarum pars posteriori sive historia cometarum a diluvio ad A.C...* Stanisława Lubienieckiego, wyd. Apud Franciscum Cuyperum (Am-

stelodami), 1668, papier, półskórek, nr inw. Wil.Star.531, wł. Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, fot. Agnieszka Indyk

Konferencja młodych nowożytników w Wilanowie. Sprawozdanie

Zuzanna Flisowska

s. 315 (il. 84) Plakat – zaproszenie na konferencję; proj. Wojciech Staniewski, „studio 2x2”

NOTY O AUTORACH

Katarzyna Adamska, absolwentka Instytucji Kultury Polskiej i Instytutu Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego; obecnie zatrudniona w Zakładzie Zbiorów Ikonograficznych Biblioteki Narodowej. (k.adamska@bn.org.pl)

Zuzanna Flisowska, absolwentka historii sztuki i teologii, doktorantka na Wydziale „Artes Liberales” Uniwersytetu Warszawskiego; pracownik Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie. Interesuje się związkami teologii i dziejów myśli o sztuce, a także nowożytną grafiką, zwłaszcza o tematyce biblijnej. (zflisowska@muzeum-wilanow.pl)

Dorota Folga Januszewska, historyk sztuki, muzeolog, krytyk; profesor ASP i kierownik zakładu Teorii Wydziału Grafiki Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, wicedyrektor Muzeum Pałacu króla Jana III w Wilanowie; w latach 2008–2014 dyrektor Instytutu Muzeologii. Autorka studiów muzeologicznych na UKSW w Warszawie; w latach 1979–2008 pracownik Muzeum Narodowego w Warszawie; członek ICOM i AICA, prezydent PKN ICOM oraz SAREC/ICOM, ekspert RE ds. muzeów oraz NCN w projekcie UE JPI Cultural Heritage, ekspert w programach MNiSW, członek zespołu NPRH, wielu rad naukowych i muzealnych; autorka ponad 300 publikacji z zakresu muzeologii, teorii i sztuki XVII–XX w., kuratorka 54 wystaw. (dorotafolgajanuszewska@muzeum-wilanow.pl)

Aleksandra Głowacz, edukatorka muzealna, historyczka sztuki, absolwentka Wydziału Historycznego oraz Podyplomowego Studium Muzealnego na Uniwersytecie Warszawskim; obecnie kierownik Działu Edukacji w Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie. Autorka programów edukacyjnych Muzeum, adresowanych do grup szkolnych, konkursów dla młodych projektantów „Edukacyjny plac zabaw”, „Pojazd badawczy”, „Zabawka z pasją”. Koordynowała międzynarodowy projekt edukacyjny „Discovering European Heritage in Royal Residences”, wyróżniony w konkursie Sybilla 2011 oraz projekt „Wymiana doświadczeń w Europie – wspomaganie mobilności profesjonalistów z muzeów-rezydencji”. (aglowacz@muzeum-wilanow.pl)

Elżbieta Grygiel, od 11 lat pracuje w Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, obecnie kieruje Działem Komunikacji Społecznej. Doświadczenie menedżera kultury zdobywała w Fundacji Bato-

rego (od 1992), była też kierownikiem programu międzynarodowej wymiany kulturalnej (Arts & Culture Network Program of Open Society Institute) realizowanego w 26 krajach Europy i Azji (1999–2002); jako kurator wilanowskiego programu *Silva rerum* wzmacnia kontakty muzeum ze środowiskiem uniwersyteckim, wydaje książki i popularyzuje wyniki badań naukowych w kompendium wiedzy na stronie internetowej www.wilanow-palac.pl/pasaz, organizuje konferencje i seminaria; jako członkini zarządu Association des Résidences Royales Européennes (od 2008) inicjuje i wspiera programy współpracy w sieci europejskich rezydencji królewskich. Jest członkinią ICOM, autorką artykułów o sztuce, edukacji przez sztukę i recenzji książek. (egrygiel@muzeum-wilanow.pl)

Piotr Jaworski, archeolog i historyk, absolwent Uniwersytetu Warszawskiego; adiunkt w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego i kierownik Zakładu Archeologii Klasycznej UW. Specjalizuje się w archeologii klasycznej, dziejach zainteresowań starożytnych i kolekcjonerstwa antyku w Polsce oraz numizmatyce antycznej; uczestniczy w badaniach archeologicznych w Bułgarii (Novae), Egipcie (Marea), Gruzji (Gonio-Apsaros; Dzalisi), Libanie (Chhîm; Jiyeh), Libii (Ptolemais), i Ukrainie. (Olbia) (stefan.benito@wp.pl)

Magdalena Kulpa, wieloletni pracownik Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, zajmuje się opracowywaniem materiałów źródłowych i prasowych związanych z rezydencją wilanowską i jej dawnymi właścicielami, ze szczególnym uwzględnieniem Stanisława Kostki Potockiego; kurator międzynarodowego projektu badawczego „Winkelmann – Potocki. Mistrz i uczniowie” mającego na celu przeprowadzenie badań nad źródłami koncepcji estetycznych, edukacyjnych, kolekcjonerskich i muzeologicznych Johanna Joachima Winkelmanna i Stanisława Kostki Potockiego oraz recepcji ich idei w Europie Środkowej. (mkulpa@muzeum-wilanow.pl)

Marek Letkiewicz, dr historii i historii sztuki, adiunkt w Zakładzie Sztuki Mediów Cyfrowych Instytutu Sztuk Pięknych na Wydziale Artystycznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Zajmuje się: archeologią mediów wizualnych (autor ok. 50 artykułów naukowych), eksploracją mediów audio-wizualnych jako nowego narzędzia nauki (scenarzysta i realizator ok. 40 dokumentów TV), oraz działaniami artystycznymi w zakresie sztuki mediów